

Vergaderjaar 1993–1994

23 537

Wijziging van de Kieswet ter uitvoering van Richtlijn nr. 93/... van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 6 december 1993, tot vaststelling van de wijze van uitoefening in de Lid-Staat van verblijf van het actieve en passieve kiesrecht bij de verkiezingen voor het Europese Parlement

Nr. 6

VERSLAG VAN EEN MONDELING OVERLEG

Vastgesteld 21 december 1993

De vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken¹ heeft op 16 december 1993 mondeling overleg gevoerd met de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken over het wetsvoorstel **Wijziging van de Kieswet ter uitvoering van richtlijn nr. 93/.. van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 6 december 1993, tot vaststelling van de wijze van uitoefening van de Lid-Staat van verblijf van het actieve en passieve kiesrecht bij de verkiezingen voor het Europese Parlement (23 537).**

De staatssecretaris was tijdens het overleg vergezeld van ambtenaren van haar ministerie.

Van het overleg brengt de commissie bijgaand woordelijk verslag uit, dat is vervaardigd door de Stenografische dienst.

De voorzitter van de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken,
V. A. M. van der Burg

De griffier van de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken,
Pauw

¹ Samenstelling:

Leden: Stoffelen (PvdA), Mateman (CDA), Niessen (PvdA), V.A.M. van der Burg (CDA), voorzitter, Wiebenga (VVD), Van der Heijden (CDA), Franssen (VVD), ondervoorzitter, Willems (GroenLinks), Kohnstamm (D66), De Cloe (PvdA), J.T. van den Berg (SGP), Koetje (CDA), Van Otterloo (PvdA), Scheltema-de Nie (D66), Schoots (PvdA), Kalsbeek-Jasperse (PvdA), Zijlstra (PvdA), Bijleveld-Schouten (CDA), Hillen (CDA), Leers (CDA), Van der Hoeven (CDA), Van Heemst (PvdA), Verbugt (VVD).

Plv. leden: Achttienribbe-Buijs (PvdA), Tegelaar-Boonacker (CDA), M.M. van der Burg (PvdA), Soutendijk-van Appeldoorn (CDA), Korthals (VVD), Krajenbrink (CDA), Jorritsma-Lebbink (VVD), Lankhorst (GroenLinks), Ybema (D66), Apostolou (PvdA), Schutte (GPV), Willemse-van der Ploeg (CDA), Van Nieuwenhoven (PvdA), Versnel-Schmitz (D66), Van Rijn-Vellekoop (PvdA), Leerling (RPF), Castricum (PvdA), De Hoop Scheffer (CDA), Van Dijk (CDA), Hermes (CDA), Koffeman (CDA), Jurgens (PvdA), Van Erp (VVD).

Stenografisch verslag van een mondeling overleg van de vaste Commissie voor Binnenlandse Zaken¹

Donderdag 16 december 1993

Aanvang 17.00 uur

Voorzitter: V.A.M. van der Burg

Aanwezig zijn 4 leden der Kamer, te weten:

V.A.M. van der Burg, Tegelaar-Boonacker, Van Otterloo en Wiebenga, alsmede mevrouw De Graaff-Nauta, staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, die vergezeld is van enige ambtenaren van haar ministerie. De **voorzitter**: Ik open dit mondeling overleg en heet de staatssecretaris en de haar vergezellende ambtenaren welkom.

Mevrouw **Tegelaar-Boonacker** (CDA): Mijnheer de voorzitter! Allereerst wil de CDA-fractie haar instemming betuigen met de wijze waarop deze richtlijn voor de verkiezingen voor het Europees Parlement in 1994 in de Kieswet wordt geïmplementeerd. Mijn fractie heeft er begrip voor dat met het oog op de tijdsdruk is gekozen voor een tijdelijke regeling die het beste aansluit op het Nederlandse systeem van kiezersregistratie. Ook de parlementaire behandeling in een MO biedt een praktische werkwijze waarmee alles tijdig rond kan worden gekregen, maar deze werkwijze wijkt wel af van de normale procedure van schriftelijke voorbereiding en plenair debat. Ook dit heeft voor deze keer onze instemming.

De richtlijn is tamelijk uitvoerig, terwijl het uitgangspunt toch eenvoudig is: elke stemgerechtigde voor de Europese verkiezingen kan binnen de Europese Unie stemmen in zijn woonland of het land van herkomst. De uitwerking hiervan levert echter wel de nodige complicaties op, omdat de administratieve systemen van de kiezers-

registratie in de verschillende landen uiteenlopen. Zo gaat men in Nederland uit van het bevolkingsregister en behoeft men zich hier niet te melden om in het kiesregister te worden opgenomen.

Met de regering en de Kiesraad is de fractie van het CDA van mening dat het beter zou zijn geweest, één wijze van stemmen te bepalen voor de kiezers die in een andere dan hun eigen lidstaat woonachtig zijn, namelijk in het woonland, in plaats van de keuzemogelijkheid die nu in de richtlijn is neergelegd. Dat zou praktischer zijn geweest en ook dubbel stemmen hebben uitgesloten. Uitzondering hierop zou slechts mogelijk zijn als de kiesgerechtigde uitdrukkelijk verzoekt, in zijn land van herkomst te mogen stemmen. Mijs inziens is dat het standpunt dat door Italië in Annexe II is weergegeven en de vraag rijst waarom Nederland zich daar niet bij heeft aangesloten. Tevens rijst de vraag waarom de ontwerp-richtlijn niet in het Nederlandse parlement is besproken.

Als het niet lukt om bij de evaluatie van de richtlijn tot een wijziging in de zojuist genoemde richting te komen, zal bij de volgende verkiezingen voor het Europees Parlement in Nederland een ander systeem moeten worden ingevoerd, waarbij een hier woonachtige burger van een andere lidstaat alleen op zijn uitdrukkelijk verzoek in het Nederlandse kiesregister wordt opgenomen. Met wat nu ter tafel is gebracht kunnen wij instemmen. Resten mij nog enige opmerkingen op onderdelen van de nu voorliggende regeling.

Nederlanders die buiten de Europese Unie wonen behouden toch hun stemrecht voor de Europese verkiezingen? Al eerder

hebben wij hierover uitvoerig gesproken maar ik vraag hier opnieuw naar omdat in de toelichting op de richtlijn, op bladzijde 2, iets anders wordt vermeld.

Is het terecht dat altijd het uitgangspunt geldt dat degene die in het land van herkomst is ontzet uit het kiesrecht, dit óók is in het land van verblijf? Ik doel hierbij op het zogenaamde cumulatieve beginsel. Verliest bijvoorbeeld een Engelsman die meer dan twintig jaar in Nederland woont het recht om in Nederland zijn stem uit te brengen voor de Europese verkiezingen? Hij heeft in Engeland zijn stemrecht verloren omdat hij daar langer dan twintig jaar afwezig is geweest. Een dergelijke gang van zaken lijkt mij niet geheel in overeenstemming met de richtlijn te zijn.

Volgens de richtlijn moet voor het begin van de verkiezingscampagne worden nagegaan of gekandideerde personen niet ontzet zijn uit het passief kiesrecht. Blijkens de Annexe is Nederland gerechtigd, dit pas na een eventuele gekozenverklaring te controleren. Waarom is er sprake van deze uitzondering? Zouden wij de Nederlandse praktijk op dit punt niet eens moeten herzien? Is het wel juist tegenover de kiezers dat actie gevoerd kan worden voor iemand die geen lid kan worden van een vertegenwoordigend orgaan? Deze heroverweging had misschien in meer algemene zin eerder aan de orde gesteld moeten worden, maar zij is wel bijzonder actueel, nu blijkt dat Nederland een uitzonderingspositie inneemt.

Was overigens in het Verdrag van Maastricht ook niet afgesproken dat de kwestie van kiesrecht voor raden en staten nader bekeken zou worden voor burgers van de Unie? Wij zijn

daarbij voorstander van wederzijdse uitwisseling van rechten tussen de verschillende landen. Misschien komt dit later nader aan de orde.

Tot slot zou ik willen opmerken dat weliswaar in artikel 138 van het EG-verdrag is bepaald dat alle lidstaten dezelfde procedure moeten gaan volgen voor de verkiezing van de leden van het Europees Parlement, maar dat het er niet naar uitziet dat dit snel het geval zal zijn. De stelsels lopen nogal uiteen en zelfs de data zijn verschillend. De fractie van het CDA zou er ook geen voorstander van zijn dat Nederland op zondag naar de stembus zou moeten gaan. Voorlopig kunnen we uit de voeten met de voorgestelde wijziging. Na de evaluatie van de Europese verkiezingen van 1994, ook elders in Europa, komt een wijziging van de Kieswet opnieuw aan de orde en daarbij kunnen wellicht ook de nu door ons gestelde vragen worden betrokken.

De heer **Van Otterloo** (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Mijn fractie heeft met betrekking tot dit wetsvoorstel het gevoel: wat moet je nu?

Staatssecretaris **De Graaff-Nauta**: Dat hebben wij ook wel eens!

De heer **Van Otterloo** (PvdA): Bij dit wetsvoorstel moet je je afvragen of dit nu een van de zegeningen is die wij van Europa verwachten. Ik constateer dat de inzet van de regering uitstekend is geweest, zowel in het kader van het Verdrag van Maastricht als in de discussie die daarna volgde, maar wij vragen ons af of deze wet in de praktijk werkelijk toepasbaar zal zijn en of die wet niet zo lek als een mandje is. De term «waterdicht» gebruik ik maar niet. Men heeft een keuze gemaakt die ertoe leidt dat men in twee landen kan stemmen en dat het van een actie van de kiesgerechtigde zelf afhangt of men niet hier maar elders kiesgerechtigd is. Met die opzet worden gaten geschoten in de controle op dubbel stemmen. Er is slechts een korte termijn beschikbaar om te achterhalen of iemand die hier als kiesgerechtigde in aanmerking wil komen, niet ook elders als kiesgerechtigde staat ingeschreven. Er zullen ongetwijfeld cynische mensen zijn die de vraag stellen hoeveel mensen er zoveel moeite zullen doen om in het kader van de

Europese verkiezingen tweemaal te stemmen. Je mag al blij zijn als de mensen überhaupt gaan stemmen. Echter, als je een wet maakt, moet je toch proberen dergelijke situaties te voorkomen.

Nogmaals, ik maak de regering in dit verband geen verwijten. Zij heeft een goede inzet geleverd in het overleg over deze zaken. Echter, het resultaat is naar het oordeel van mijn fractie een wetsvoorstel waarmee niet de garantie kan worden geboden dat voorkomen wordt dat iemand zijn stem tweemaal uitbrengt. Overigens plaatsen wij het belang van het feit dat iedereen in Europa zijn of haar stem kan uitbrengen, op een hoger plan dan dit bezwaar.

Tegen de achtergrond van deze opmerkingen is zeker ook van belang hoe de stand van zaken is met betrekking tot de gemeentelijke bevolkingsadministraties in de verschillende lidstaten. Met de kritiek die wij hierop in Nederland kunnen uiten, mogen wij hier toch tevreden zijn over die administratie. De vraag rijst, welke garanties er in dit verband op Europees niveau zijn verstrekt.

Wat betreft de uitzetting uit het kiesrecht zij erop gewezen dat er verschillende maatstaven en criteria gelden. Met mevrouw Tegelaar vraag ik mij af, of het niet de voorkeur verdient, hiervoor de Nederlandse normen toe te passen in plaats van de normen van het land van herkomst. Ik wijs erop dat met betrekking tot het passief kiesrecht in Nederland een toetsing plaatsvindt voor de buitenlanders die hier op een lijst worden geplaatst. Daarvan moeten de geloofsbrieven worden onderzocht en vervolgens kan worden vastgesteld of iemand het passief kiesrecht is ontzegd. Ik voeg hieraan nog toe dat men in Nederland een beperkt aantal termen kent voor het ontnemen van actief kiesrecht, die vooral op andere dan politieke activiteiten betrekking hebben.

Wat het verkeer met andere landen betreft wijs ik erop dat de activiteiten van het hoofdstembureau in Den Haag op het terrein van de registratie van kiezers in het buitenland een speciale rol spelen. Dat geldt natuurlijk ook in omgekeerde zin. In hoeverre zijn afspraken gemaakt met de andere lidstaten om te bereiken dat dit administratieve verkeer wordt vergemakkelijkt?

De heer **Wiebenga** (VVD): Mijnheer de voorzitter! Dit is wellicht de eerste uitvoeringsregeling die in het kader van het Verdrag van Maastricht aan ons wordt voorgelegd. Wij zien dit als een stapje op de weg naar het Europa van de burger. Aan het einde van die weg zien wij een uniform Europees kiesstelsel en wel op basis van evenredige vertegenwoordiging. Wij kennen in onze kring de problemen van de Engelse liberalen die bij de verschillende verkiezingen zo'n 20% van de stemmen krijgen maar in het Europees Parlement nul zetels hebben. Wij zijn er blij om dat bij de discussies over het Deetman-proces voor Nederland opnieuw het districtenstelsel is afgewezen.

Voorzitter! Het huidige kiesstelsel voor het Europees Parlement is onoverzichtelijk. Inderdaad wordt er op verschillende dagen gestemd en de verschillen met de nationale kiesstelsels kunnen maar moeizaam worden overbrugd. Wij zijn het met de regering eens dat in de toekomst de voorkeur moet worden gegeven aan een eenduidig voorschrift, namelijk dat de EG-ingezetenen die buiten hun eigen land maar wel binnen de Unie wonen, stemmen in het land waar zij wonen. Dat was de inzet van de regering bij de onderhandelingen maar dat resultaat is er niet uitgekomen.

Vervolgens ga ik in op het vraagstuk van de registratie. De hoofdregel van de richtlijn is dat de EG-onderdaan in het land van verblijf kan stemmen door middel van registratie op verzoek. De Nederlandse regering geeft aan dat dit met betrekking tot het jaar 1994 niet tijdig valt in te voeren voor de hier wonende EG-ingezetenen/niet-Nederlanders. Zij beroept zich daarbij op tijdgebrek. Ik vraag mij af wat hier nu precies aan de hand is. Immers, ook de noodmaatregel, de eenmalige overgangsregeling die nu wordt voorgesteld, vergt van de gemeenten een belangrijke administratieve aanpassing. Mijn vraag is dus aan de staatssecretaris of zij nog eens kan motiveren waarom de genoemde hoofdregel niet kan worden doorgevoerd. Ik verwijs hierbij ook naar de bij de gemeenten ver doorgevoerde automatisering.

De al door mij genoemde noodmaatregel komt erop neer dat de in Nederland woonachtige EG-ingezetenen ambtshalve worden opgenomen in het kiezersregister, zoals dat ook gebruikelijk is voor

bijvoorbeeld de gemeenteraadsverkiezingen. Vervolgens moeten zij zelf tijdig een formulier inzenden waarop hun eigen keuze is aangegeven: men kan stemmen in het land van herkomst of in Nederland. Het is in dit verband dat het ook al door de andere woordvoerders genoemde probleem ontstaat. Als die EG-ingezetene zijn formulier niet terugzendt – die kans is zeker aanwezig; ik verwijs naar de lage opkomst bij dergelijke verkiezingen – kan er volgens de tekst van het voorliggende wetsvoorstel dubbel worden gestemd. Ik heb dan ook bij de voorbereiding van deze discussie overwogen om een amendement in te dienen dat ertoe strekt dat in artikel Y 33 wordt bepaald dat, wanneer men nalatig is om het formulier terug te zenden vóór de fatale datum, schrapping uit het kiezersregister volgt. Daarmee wordt het gat in de wetgeving gedicht en ik geloof dat hierdoor ook de strekking van de hoofdregel van de richtlijn het dichtst wordt benaderd. Dubbel stemmen kan hiermee daadwerkelijk worden tegengegaan.

Voorzitter! Ik heb dit amendement nog niet ingediend. Nog vanmiddag is hierover contact met het ministerie geweest. Ik heb wel een tekst maar de toelichting op het amendement is nog niet geformuleerd. Ik leg deze ontwerp tekst aan de vergadering voor. De plenaire behandeling vindt de volgende week plaats, zodat er voor indiening nog voldoende tijd is.

De **voorzitter**: Ik verzoek u, de ontwerp tekst van het amendement aan de bode te geven, zodat die tekst kan worden vermenigvuldigd en de vergadering erover kan beschikken.

De heer **Wiebenga** (VVD): Zeker, voorzitter, maar ik onderstreep dat daarmee het amendement niet in formele zin is ingediend. De tekst wordt verspreid «ad informandum» of «ad referendum».

Mevrouw **Tegelaar-Boonacker** (CDA): Liever zou ik het woord «referendum» hier niet horen...

De heer **Wiebenga** (VVD): Nogmaals, deze tekst biedt niet de definitieve formulering van het amendement maar de strekking is duidelijk en daar gaat het om. De bedoeling is dat het derde lid van artikel Y 33 zodanig wordt aangepast dat in het kiezersregister de naam wordt geschrapt van

degene die niet of niet tijdig het formulier heeft teruggezonden.

De heer **Van Otterloo** (PvdA): U zegt dat door middel van dit amendement het gat in de wetgeving kan worden gedicht, maar ik vind dat een wat te ambitieuze opmerking. Immers, ook bij aanvaarding van dit amendement blijft het probleem bestaan van de controle met betrekking tot degenen die zich hier wél aanmelden; ik doel op controle in relatie met het kiesregister dat in de andere lidstaat wordt opgesteld. Als een Italiaan zich hier meldt om te stemmen, moet een controle plaatsvinden waarbij wordt nagegaan in welke gemeente in Italië hij of zij in het kiesregister voorkomt. Mijn conclusie is dat met het aanvaarden van dit amendement het gat wel kleiner wordt, maar of het echt gedicht wordt, waag ik te betwijfelen.

De heer **Wiebenga** (VVD): Ik neem aan dat, wanneer men het formulier tijdig heeft teruggezonden en dus voldoet aan zijn antwoordverplichting en medegedeeld wordt dat men in Nederland van het kiesrecht gebruik wil maken, het vierde lid van artikel Y 33 wordt toegepast. Dit onderdeel geeft aan dat burgemeester en wethouders van de desbetreffende Nederlandse gemeente de ambassade van de andere lidstaat meedelen dat betrokkene zijn stem in Nederland wenst uit te brengen. Vervolgens hangt het natuurlijk van de Italiaanse administratie af, of er alsnog dubbel kan worden gestemd. Ik meen dat men mag aannemen dat dit goed wordt afgedekt. Inderdaad, als er in dat traject een gat zit, kunnen wij dat niet dichten. Het gaat mij erom dat wij in Nederland alles in het werk stellen om te voorkomen dat men dubbel stemt. Als het amendement niet wordt aangenomen, is die mogelijkheid er en men mag aannemen dat dit bij de desbetreffende groepen ook bekend zal worden; zo werkt die tamtam. Ik verneem graag de reactie van de staatssecretaris op dit ontwerp-amendement.

Voorzitter! Kan de staatssecretaris mededelingen doen over de voortgang in verband met het vraagstuk van de financiële compensatie ten behoeve van de gemeenten, die ook in de stukken wordt vermeld? Voorts rijst de vraag

of deze richtlijn nog wijzigingen met zich brengt voor de Nederlanders die in andere lidstaten verblijven, zulks in verband met hun registratie voor de Europese verkiezingen. Hoe zit het overigens met de voorlichting van Nederlandse kiezers in den vreemde? Daar lijken problemen te zijn gerezen. Ik verwijs hierbij naar de vragen die onlangs door mevrouw Tegelaar en mijzelf zijn gesteld en die nog niet zijn beantwoord. Kunnen mededelingen worden gedaan over het voor deze voorlichting beschikbaar zijnde budget en over de activiteiten die in dit verband zijn gepland?

Staatssecretaris **De Graaff-Nauta**: Mijnheer de voorzitter! Graag dank ik degenen die bij deze wijziging van de Kieswet betrokken zijn, voor hun inzet en activiteiten. Die dank spreek ik uit aan het adres van u, mijnheer de voorzitter, de leden van de vaste commissie, de griffie die eraan heeft meegewerkt dat dit mondeling overleg op een zo korte termijn kan plaatsvinden, de Kiesraad en de Raad van State die zo snel hebben gehandeld. De heer Van Otterloo vraagt zich af, of deze richtlijn moet worden beschouwd als een van de zegeningen van de Europese Unie en mevrouw Tegelaar vraagt of deze richtlijn niet aan het nationale parlement had moeten worden voorgelegd. Voorzitter! Toen deze opmerkingen werden gemaakt, realiseerde ik mij dat dit de eerste uitvoeringsregeling van het Verdrag van Maastricht is en dat die wordt voorgelegd aan een vaste commissie die eigenlijk zelden met Europese richtlijnen te maken heeft. Voor zover het om andere departementen gaat, is er met betrekking tot de richtlijnen bijna sprake van een gewoonte. Ik neem aan dat in andere commissies dergelijke vragen wat minder vaak worden gesteld. Overigens zijn die vragen wel degelijk relevant. Er is inderdaad sprake geweest van een hoge tijdsdruk.

Voorzitter! Mevrouw Tegelaar heeft verwezen naar de verklaring van Italië die in Annexe II is weergegeven. In die verklaring wordt voorkeur uitgesproken voor het systeem waarbij men stemt in het land van verblijf. Ook wij zijn daarvan uitgegaan bij de onderhandelingen. Ik kan mevrouw Tegelaar zeggen dat Nederland er geen behoefte aan had, over dit onder-

werp een formele verklaring af te leggen.

Mevrouw Tegelaar heeft voorts gevraagd of deze richtlijn niet aan het Nederlandse parlement had moeten worden voorgelegd. Voorzitter! Ik ken de lijnen die wat dit betreft voor de verschillende departementen gelden, niet. Ik dacht dat zware ontwerp-richtlijnen wel in het parlement aan de orde kwamen. Op zichzelf zou het mijns inziens ook wel goed zijn geweest om de onderhavige richtlijn in het parlement te bespreken maar de beschikbare tijd was zo krap dat dit absoluut onmogelijk was.

Ik kan mevrouw Tegelaar geruststellen, voorzitter; wat in de toelichting bij het commissievoorstel voor de richtlijn staat over het kiesrecht van Nederlanders buiten de EG, klopt niet. Wij hebben eerder aandacht voor deze fout gevraagd, maar dit foutje is blijven zitten. In de praktijk verandert er niets.

Mevrouw **Tegelaar-Boonacker** (CDA): Wordt dat ooit nog gecorrigeerd of blijft die fout er altijd in staan?

Staatssecretaris **De Graaff-Nauta**: Ik vrees dat het er altijd zo in zal blijven staan. Wellicht kan deze situatie dienen als voorbeeld in verband met de stelling dat ook in toelichtingen bij voorstellen voor richtlijnen niet altijd alles precies en correct wordt verwoord.

Voorzitter! Mevrouw Tegelaar vraagt voorts aandacht voor de situatie waarin men uit het kiesrecht is ontzet. Ik wijs erop dat het voor alle EG-onderdanen om hetzelfde vertegenwoordigende orgaan gaat. Tegen die achtergrond moeten ook zoveel mogelijk dezelfde methoden worden gehanteerd. Als iemand in een bepaalde lidstaat uit het kiesrecht is ontzet, mag men ervan uitgaan dat hij of zij ook in Nederland het kiesrecht niet uitoefent. Het is daarnaast mogelijk dat men niet uit het kiesrecht is ontzet maar dat men het kiesrecht heeft «verloren». In dat geval rijzen er mijns inziens geen problemen en kan men in Nederland van het kiesrecht gebruik maken.

Treden er met betrekking tot het uit het kiesrecht ontzet zijn geen problemen op waar het gaat om het actief kiesrecht, wat het passief kiesrecht betreft is er in dit verband een geweldige discussie geweest bij

het tot stand brengen van de richtlijn. Gebleken is dat in bijvoorbeeld Nederland een, in vergelijking met andere lidstaten, wat afwijkende werkwijze wordt gevolgd die erop neerkomt dat bij het onderzoek van de geloofsbrieven door het vertegenwoordigende orgaan wordt nagegaan of een kandidaat wat dit betreft toelaatbaar is. In andere landen wordt dit al direct bij de kandidaatstelling gedaan. Hierover is ook in het kabinet gesproken. Ons systeem is goed en voor de aangegeven werkwijze is bewust gekozen. Daarvoor wordt voor wat betreft de Tweede-Kamerverkiezingen in de Grondwet een basis gevonden. Echter, in andere landen vindt men het onjuist om het verkiezingspad op te gaan met kandidaten waarvan mogelijk achteraf blijkt dat zij nooit kunnen worden toegelaten.

Voorzitter! Wij hebben ervoor gevochten om ons systeem althans voor het moment aanvaard te krijgen. Als ons systeem nu in deze zin gewijzigd zou moeten worden, zouden daardoor allerlei problemen ontstaan die niet snel opgelost zouden kunnen worden. Als in deze zin het systeem moet worden veranderd, zal daaraan een grondige discussie met het parlement vooraf moeten gaan. Daarbij rijst de vraag of de Grondwet moet worden gewijzigd of niet. Als een dergelijke wijziging zou moeten worden doorgevoerd in verband met het Europees Parlement, zou dat ook het geval moeten zijn voor Tweede Kamer, provinciale staten en gemeenteraad. Het was nu niet mogelijk om deze kwestie goed uit te discussiëren en daarom is besloten, hierover een notitie op te laten stellen. Uit de stukken blijkt dat deze notitie de Kamer nog in deze kabinetsperiode zal worden voorgelegd waarna kan worden bepaald hoe wij hiermee willen omgaan en welke conclusies er moeten worden getrokken. Gelukkig stonden wij in deze zaak niet alleen en bleek men in Engeland, Ierland en Denemarken op dezelfde manier als in Nederland te werk te gaan. Wij hebben in dat kader de ruimte gekregen om ons eigen systeem te hanteren.

De heer **Van Otterloo** (PvdA): Wordt bij die notitie ook een overzicht gevoegd van de gevallen waarin mensen daadwerkelijk niet benoemd

zijn verklaard omdat zij uit het passief kiesrecht zijn ontzet? Mijn indruk is toch dat dit voor een belangrijk gedeelte een theoretische discussie is en dat de praktijk leert dat maar weinig mensen die uit het passief kiesrecht zijn ontzet vervolgens deelnemen aan de verkiezingen.

Staatssecretaris **De Graaff-Nauta**: Daaraan zullen wij zeker in de notitie aandacht besteden. Overigens moet bij de keuze tussen de twee stelsels ook rekening worden gehouden met het feit dat persoonlijke omstandigheden op een bepaald moment kunnen veranderen, waardoor iemand bij de kandidaatstelling niet, en bij de toelating wel aan de vereisten voor het lidmaatschap voldoet.

Met mevrouw Tegelaar meen ik dat op basis van het Verdrag van Maastricht ook een richtlijn moet worden vastgesteld met betrekking tot de deelneming van buitenlanders aan gemeenteraadsverkiezingen. Per 1 januari 1995 moet die richtlijn zijn vastgesteld. Met de onderhandelingen hierover zal binnenkort worden aangevangen.

Vershillende sprekers hebben gewezen op de varianten die in de Europese kiesstelsels voorkomen en op de noodzaak om de ideale situatie te bereiken, waarin men op één lijn komt. Voorzitter! Dat zeggen wij nu al jaren; daarvoor was geen Verdrag van Maastricht nodig. Er wordt over gesproken maar de standpunten liggen ver uit elkaar. Meer kan ik er op dit moment niet over zeggen.

De heer Van Otterloo vraagt of getracht wordt, de zaken in administratieve zin zo goed mogelijk voor elkaar te krijgen, ook in de gemeente Den Haag. Voorzitter! Zodra het onderhavige wetsvoorstel is aangenomen en daarmee de tekst is vastgesteld, gaan wij hiermee aan de slag.

De heer Van Otterloo vraagt voorts aandacht voor de bevolkingsadministratie in andere landen. Ik heb daarin geen goed inzicht maar ik weet dat in bepaalde landen meer in het algemeen bij verkiezingen wordt uitgegaan van registratie op verzoek. Ook wat dit betreft zijn er dus zeer verschillende systemen en gewoonten. Wat het doorvoeren van de onderhavige richtlijn betreft hebben wij grote moeite met de beperkte beschikbare tijd maar wij wijzigen de wet en zo hoort het ook. Echter, er is

ook een land waarin dit even met een circulaire wordt afgehandeld omdat die werkwijze het snelst is; de wet wordt later dan wel gewijzigd. Ik vind dit een wel héél simpele oplossing en in mijn ogen is dit zeker geen goede oplossing.

De heer **Van Otterloo** (PvdA): De vraag rijst, hoe met betrekking tot iemand die hier geregistreerd staat – afkomstig uit een ander lidstaat waar men op verzoek als kiesgerechtigde kan worden geregistreerd – kan worden nagegaan of hij of zij ook werkelijk in dat andere land is geregistreerd. Zijn er met ambassades afspraken gemaakt over het samenstellen van lijsten waarop die personen vermeld staan?

Staatssecretaris **De Graaff-Nauta**: Ja. De formulieren van diegenen die hebben gekozen voor deelname aan de verkiezingen in Nederland worden naar de ambassades gestuurd en er wordt gestreefd naar een goed onderling verkeer zodat controle mogelijk is. Wellicht kan een van mijn medewerkers hierop straks nader ingaan.

De heer **Wiebenga** vraagt waarom niet nu al registratie op verzoek kan worden doorgevoerd. Voorzitter! Er is nu eenmaal een bepaalde periode nodig om mensen in de gelegenheid te stellen, zich te laten inschrijven. Die inschrijving moet plaatsvinden voor de dag van de kandidaatstelling, dus in 1994 vóór 27 april. Wij waren van mening dat er bij het doorvoeren van het systeem van registratie op verzoek grote tijdsproblemen zouden rijzen. Er zouden op een te korte termijn te veel zaken moeten worden gedaan door de gemeenten, met alle risico's van dien. Wij zijn er daarom blij mee dat het op de nu aangegeven manier kan. Ik ben het beslist niet met de heer **Van Otterloo** eens dat wij nu een systeem hanteren dat «zo lek als een mandje» is. Daar zouden wij eenvoudig niet mee durven komen. Het systeem is niet waterdicht maar voor zover zich problemen kunnen voordoen, gaat het ons inziens om een enkeling die hier zou stemmen en vervolgens naar het land van herkomst zou gaan om daar opnieuw te stemmen. Bovendien, als dit wordt ontdekt, is die handeling ook nog strafbaar.

Door de heer **Wiebenga** is een ontwerp-amendement ter tafel gebracht. Met de door hem

aangedragen wijzigingsmogelijkheid zou men inderdaad de mogelijkheid van het dubbel stemmen terugdringen, maar ik zie ook enkele bezwaren. De mogelijkheid is reëel dat betrokkenen al een oproepingskaart hebben ontvangen en dat zij daarmee op het stembureau verschijnen. Vervolgens rijst de vraag hoe het met het formulier zit. Is het wel of niet teruggestuurd? Daarover kan discussie ontstaan en er kan sprake zijn van een onduidelijke situatie. In een gemeente met veel EG-onderdanen uit andere lidstaten – in Den Haag wonen er ongeveer 8500 – zou dit alles op zeer korte termijn handmatig moeten worden verwerkt. Als dit ontwerp-amendement als amendement aan de Kamer zou worden voorgelegd en vervolgens zou worden aangenomen, zou het mijns inziens het risico met zich brengen dat er veel onduidelijkheid zou ontstaan. Tegen die achtergrond herhaal ik dat het met betrekking tot degenen die dubbel zouden willen stemmen, om bijzonder geringe aantallen gaat. Al met al meen ik dat het nu door ons gepresenteerde systeem beter werkbaar is.

Voorzitter! Er is gevraagd naar de voortgang op het terrein van de financiële compensatie voor de gemeenten. Wij hebben de VNG gevraagd, een indicatie te geven van het bedrag dat in dit verband in het geding is. Het kan niet anders dan een indicatie zijn. Immers, uiteindelijk gaat het om de aantallen kiezers op basis waarvan kan worden nagegaan wat de extra kosten zijn. Het is voor het overige geen punt van discussie; duidelijk is dat die kosten moeten worden gecompenseerd. Over de hoogte van het bedrag kan overigens wel worden gediscussieerd.

Ik denk, voorzitter, dat dit de richtlijn geen wijzigingen met zich meebrengt voor Nederlanders in het buitenland. Er treden in elk geval geen essentiële wijzigingen op. Het is duidelijk dat er iets aan de voorlichting aan deze groep kiezers moet worden gedaan. De schriftelijk gestelde vragen waarop de heer **Wiebenga** heeft gedoeld, zullen ook schriftelijk worden beantwoord.

De heer **Borman**: De heer **Van Otterloo** vroeg nog hoe kan worden voorkomen dat bijvoorbeeld een Italiaan die via het formulier te kennen geeft in Nederland aan de

stemming te willen deelnemen, ook in zijn eigen land gaat stemmen. Aan Nederlandse kant gebeurt het volgende: het formulier waarop de verklaring staat dat betrokkene in Nederland wil stemmen, wordt aan de ambassade gestuurd, met het verzoek om het aan de betreffende autoriteiten in – in dit geval Italië – te doen toekomen. Ter plaatse moet er dan voor worden gezorgd dat betrokkene uit het kiesregister geschrapt wordt. Hoe de Italiaanse autoriteiten dit precies doen, onttrekt zich aan de waarneming en bevoegdheid van de Nederlandse wetgever. Op grond van de richtlijn zijn de autoriteiten in het land van herkomst gehouden ervoor te zorgen dat betrokkene niet ook aldaar aan de verkiezingen deelneemt. In het omgekeerde geval zou die verantwoordelijkheid bij de Nederlandse autoriteiten berusten.

De heer **Van Otterloo** (PvdA): Het gaat natuurlijk niet alleen om degenen die zich actief hebben gemeld, maar ook om degenen waarvan het betrokken stembureau geen verklaring heeft ontvangen dat niet aan de stemming wordt deelgenomen. In feite gaat het om de hele lijst die overblijft na de activiteit waarop artikel Y 33, derde lid, betrekking heeft. De namen van degenen die uitdrukkelijk hebben laten weten dat zij in hun land van herkomst willen stemmen, zijn dan doorgestreept. In mijn voorbeeld wordt dan aan de Italiaanse ambassade een lijst gestuurd van alle Italianen die te kennen hebben gegeven, in Nederland aan de stemming te willen deelnemen. Die lijst gaat dan vervolgens naar Italië. Eerlijk gezegd heb ik er mijn twijfels over hoe vervolgens daar in al die kiesregisters zal worden gecontroleerd of de kiesgerechtigde die te kennen heeft gegeven hier te willen stemmen, zich ook daar heeft laten registreren. Dan praat je toch over een speld in een hooiberg? Hoeveel tijd zal daarmee gemoeid zijn? In het wetsvoorstel is sprake van een formulier dat ten minste drie weken voor de dag van de stemming aan burgemeester en wethouders moet worden teruggezonden, maar daarmee is nog niets gezegd over de precieze hoeveelheid tijd die met die hele procedure gemoeid zal zijn. Ik neem aan dat men bekend is met de zogenaamde verzendtheorie. Die leert dat je nog enige tijd na de

uiterste datum moet wachten op formulieren die alsnog worden ingestuurd. Vervolgens moet dan de lijst worden opgesteld en verzonden. De controle zal dan pas anderhalve week tot op z'n hoogst twee weken voor de verkiezingen kunnen plaatsvinden. Uit dit voorbeeld moet men overigens niet afleiden dat wij iets tegen Italië zouden hebben; hetzelfde geldt namelijk ook in het omgekeerde geval, waarin een dergelijke lijst naar Nederland wordt gestuurd.

De heer Borman: Het is niet de bedoeling dat er aan het eind van de termijn een lijst wordt gestuurd. Overeenkomstig artikel Y 33, vierde lid, worden kopieën van de formulieren doorgestuurd. Met andere woorden: men behoeft niet te wachten op het verstrijken van de termijn. Zodra de formulieren binnenkomen, kunnen ze in kopie aan de ambassade worden gestuurd. Uiteraard kan dat ook aan het eind van de termijn gebeuren. Dan zijn er nog drie weken beschikbaar om ze bij de desbetreffende kiezersregistratie in – in dit geval – Italië terecht te laten komen.

De heer Van Otterloo (PvdA): Dit geldt voor degenen die actief te kennen geven dat zij hier aan de stemming zullen deelnemen. Dat kan niet gelden voor degenen die niets terugsturen. Voor hen zult u toch een lijst moeten sturen, want zij worden geacht, hier hun stem uit te brengen.

Mevrouw Schipper: Als een lijst wordt opgestuurd van in Nederland verblijvende kiezers die niet hebben aangegeven dat zij hier willen stemmen, krijgen wij grote problemen met bijvoorbeeld Frankrijk. Dit zou namelijk tot gevolg hebben dat kiezers die «stil zitten», op basis van door Nederland aan Frankrijk geleverde gegevens aldaar uit het kiezersregister worden geschrapt. Frankrijk heeft hier grote constitutionele bezwaren tegen. Door «stil zitten» kan een Franse onderdaan die in Nederland woont, dan in Frankrijk zijn kiesrecht verliezen. Daarom is het niet mogelijk om aan de lidstaat van herkomst ook de namen door te geven van degenen die niet reageren. In Brussel is duidelijk gezegd dat men dat niet wenst, omdat betrokkenen er niet expliciet voor hebben gekozen om in hun land van herkomst afstand te doen van

hun kiesrecht, teneinde in Nederland aan de verkiezingen deel te kunnen nemen.

Staatssecretaris De Graaff-Nauta: Mevrouw Schipper weet precies hoe dit alles in elkaar steekt, want zij heeft mede de onderhandelingen hierover gevoerd. Door haar vasthoudendheid zijn wij met het systeem zo ver gekomen als wij nu zijn.

Mevrouw Tegelaar-Boonacker (CDA): Voorzitter! Ik dank de staatssecretaris voor haar uitvoerige antwoord op onze vragen. Ook dank ik haar voor de toegezegde notitie, die nog in deze kabinetsperiode zal verschijnen. Dat is mooi, want dan kunnen wij er nog met elkaar over spreken. Na de verkiezingen zou dat namelijk voor een aantal van ons niet meer lukken.

Staatssecretaris De Graaff-Nauta: Ook al in de stukken stond te lezen dat de notitie nog deze kabinetsperiode zal verschijnen.

Mevrouw Tegelaar-Boonacker (CDA): Inderdaad, maar dat vond ik nogal optimistisch. Inmiddels begrijp ik dat het u ernst is. Het passief kiesrecht zal in de notitie nader worden belicht. Misschien wijst de praktijk wel uit dat wij ons zorgen maken om niets, maar vooral na de oorlog zal het toch wel eens zijn voorgekomen dat actie wordt gevoerd voor iemand die uit het kiesrecht ontzet blijkt te zijn. Dat vind ik geen goede zaak. Ik wacht de notitie echter graag af.

De heer Van Otterloo betoogde dat de Nederlandse bevolkingsadministratie redelijk goed is. Dat heb ik ook altijd gedacht, maar in de grote steden blijkt soms het tegendeel het geval te zijn. Ik vraag mij af of dit gevolgen kan hebben voor ons kiessysteem. Dat zal moeten blijken.

Ik begrijp dat een volgende keer weer zal worden getracht het Nederlandse uitgangspunt «stemmen in woonland, tenzij» gerealiseerd te krijgen. Dat heeft ook onze voorkeur. Men moet echter ook in eigen land op eigen partijen kunnen stemmen. Ik kan mij namelijk voorstellen dat er mensen zijn wier land van herkomst vlakbij ligt en die een zo grote binding hebben met de eigen partijen, dat zij er voorkeur voor hebben om daarop hun stem uit te

brengen. Dat voorrecht kunnen wij hen niet ontzeggen.

Het concept-amendement van de heer Wiebenga lijkt sympathiek omdat het gaten wil dichten, maar het kan ook problemen oproepen. Ons systeem van ongevraagde toezending van formulieren en oproepingskaarten kan verwarring wekken. Dit brengt mij overigens op iets anders. Blijikbaar sturen wij ongevraagd formulieren aan buitenlanders die hier mogen stemmen, maar toen de heer Wiebenga en ik vroegen om in het buitenland verblijvende Nederlanders ongevraagd formulieren voor de verkiezingen toe te zenden, bleek dat maar één keer te kunnen. Daarna zou het te duur worden. Misschien moet nog eens worden bezien of dit niet ook op eenzelfde manier moet gebeuren. De opkomst van Nederlanders in het buitenland is altijd erg laag en eerlijk gezegd heb ik niet de illusie dat daar door dit systeem ineens verandering in zal komen. Het wordt nu echter wel veel gemakkelijker gemaakt. Ik ben ook erg benieuwd naar het aantal mensen dat hiervan gebruik zal maken. Ik weet niet of het technisch mogelijk is, maar ik neem aan dat deze groep als een aparte categorie in de uitslag wordt vermeld. Om een beetje inzicht te krijgen in hoe het precies werkt, lijkt het mij interessant om van die aantallen op de hoogte te zijn.

Voorzitter! Ik had al te kennen gegeven dat wij instemmen met de wijziging van de Kieswet. Ik hoop dat dit onderwerp volgende week inderdaad op de kameragenda zal worden geplaatst.

De heer Van Otterloo (PvdA): Voorzitter! Ook ik dank de staatssecretaris voor haar antwoorden. Laat ik allereerst buiten twijfel stellen dat wij het een groot goed vinden dat iedereen binnen de grenzen van de Europese Unie aan de verkiezingen kan deelnemen. Dat staat buiten twijfel. Volgens mij verschillen wij nog slechts van mening over de manier waarop het water uit het mandje loopt. De staatssecretaris heeft niet de indruk dat dit systeem zo lek is als een mandje, maar eerlijk gezegd twijfel ik daaraan. Die twijfel wil ik in tweede termijn nog iets nader onderbouwen.

Het antwoord heeft de duidelijkheid over het administratief verkeer tussen de lidstaten vergroot. Als aan

andere lidstaten geen lijst wordt gestuurd van degenen die hier aan de verkiezingen zullen deelnemen, wordt er dan wel een lijst gestuurd van degenen die aan de verkiezingen hebben deelgenomen? In het voorstel staat namelijk iets over strafbaarstelling, maar ik vraag mij dan af hoe wordt vastgesteld dat een strafbaar feit is gepleegd. Ik doel dan op mensen die hier aan de verkiezingen hebben deelgenomen op basis van de oproepingskaart die zij hebben ontvangen en die dit ook nog eens hebben gedaan in hun eigen land. Hoe wordt vastgesteld dat een strafbare handeling als bedoeld in dit wetsvoorstel, heeft plaatsgevonden? Aanvankelijk dacht ik dat de controle hierop vooraf plaatsvindt en dat ik iets had gemist in het administratief verkeer, maar uit het antwoord begrijp ik dat dit niet het geval is. Relevant wordt dan de vraag hoe achteraf wordt vastgesteld dat er dubbel is gestemd.

Voorzitter! Mijn onbekendheid met de kieswetten die in de andere lidstaten worden gehanteerd, doet mij de staatssecretaris vragen in hoeverre in andere lidstaten heel andere voorwaarden dan de onze worden gehanteerd voor het ontzetten uit het passief en het actief kiesrecht. In dit wetsvoorstel zal het niet meer kunnen worden verwerkt omdat de richtlijn zich daartegen zal verzetten, maar voor de toekomst moeten wij ons afvragen of het nuttig is om hiervoor Europese maatstaven te hanteren, of uit te gaan van de regels van het land waarin de stem wordt uitgebracht.

Staatssecretaris De Graaff-Nauta: Het lijkt mij goed om op deze vraag in de notitie terug te komen. Dan kunnen wij er grondiger op ingaan dan in dit mondeling overleg mogelijk is.

De heer Van Otterloo (PvdA): Dat is uitstekend, want zoals ik al zei, zal dit toch niet meer in dit wetsvoorstel kunnen worden verwerkt.

Voorzitter! De opmerking van mevrouw Tegelaar dwingt mij om nog kort terug te komen op wat ik over de bevolkingsadministratie zei. Hoewel je daar veel kritiek op kunt hebben, lijkt het in vergelijking met andere landen in Nederland nog relatief goed geregeld. Daarbij had ik in mijn achterhoofd de kritiek op de bevolkingsadministratie in de grote steden.

Staatssecretaris De Graaff-Nauta: Daarom zei u waarschijnlijk «lijkt».

De heer Wiebenga (VVD): Voorzitter! Wij spreken over een waarschijnlijk eenmalige regeling.

Mevrouw Schipper: Neen, dat is voor wat betreft het systeem van registratie zeker.

De heer Wiebenga (VVD): Tenzij de richtlijn in de toekomst wordt aangepast in een richting die neerkomt op deze regeling. Maar goed, nu gaat het om een eenmalige regeling. In de toekomst zullen wij toe moeten werken naar het stelsel van de richtlijn: een registratie op verzoek. Kennelijk is er wat meer tijd nodig om dat goed met de gemeenten te regelen, maar daar moeten wij naartoe werken. De staatssecretaris heeft antwoord gegeven op mijn vraag waarom dat niet nu al kon. Ook ging zij in op mijn vraag of het niet juist verwarrend werkt dat wij de gemeenten voor de verkiezingen in 1994 en 1999 met verschillende instructies confronteren. Ik begrijp overigens dat wij die laatste verkiezingen niet meer in deze kwaliteit zullen meemaken al heb ik daar wat de voorzitter betreft wel vertrouwen in.

De voorzitter: Dank u!

De heer Wiebenga (VVD): Voorzitter! De regering heeft gekozen en als medewetgevers kunnen wij in dit stadium niet meer terugkeren naar de hoofdregel. Dat zou namelijk leiden tot amendering die destructief voor het voorliggend wetsvoorstel is. Dat neemt niet weg dat ik de keuze van de regering voor een eenmalige overgangsregeling enigszins betreurt.

Dat zo zijnde, moeten wij elkaar toch nog eens goed in de ogen kijken, mede naar aanleiding van het concept-amendement. Het is geenszins mijn bedoeling om hier politiek mee te bedrijven, in die zin dat het een amendement van mijn fractie zou moeten zijn. Integendeel, het zou mij een lief ding waard zijn als het kon worden verheven tot een amendement met brede steun of als het zou kunnen leiden tot een nota van wijziging. Wij zijn hier als medewetgevers bijeen in een openbare vergadering ter behandeling van een wetsvoorstel waar een gat in zit. Daarom ben ik blij dat er thans geen publiek en pers aanwezig

is. De regering ontkent niet dat die maas in het net zit. Met de woordvoerder van de PvdA betitel ik de regeling als zijnde zo lek als een mandje. Die maas is er gewoon. De betrokken groep kiezers kan weten dat die maas er is. Wel erken ik dat door dubbel stemmen achteraf strafbaarheid ontstaat, maar dan is het leed natuurlijk al geschied. Dat moeten we in het kiesrecht niet hebben. Wij worden nu met de vraag geconfronteerd of wij als wetgevers een wet moeten aannemen waarin wij willens en wetens een gat laten zitten. Wij kunnen het gat dichten. De staatssecretaris erkent dat dit mogelijk is, maar wijst op mogelijke administratieve problemen voor de gemeenten. Ik ben daar niet geheel door overtuigd. Als alle in Nederland wonende buitenlandse EG-onderdanen doen wat de wet hen opdraagt, dan zenden zij allen hun formulieren terug.

Bij wijze van rekenvoorbeeld zou het in de gemeente Den Haag dan gaan om ongeveer 8000 formulieren. Laten we ervan uitgaan dat ongeveer de helft van deze mensen ervoor kiest om hier te stemmen en dat de andere helft wenst te stemmen in het land van herkomst. In dat geval moet de gemeente Den Haag 4000 mutaties verrichten. Dat kan op grond van dit wetsvoorstel. Sterker nog, dat is zelfs het stelsel van dit wetsvoorstel. In mijn concept-amendement ga ik ervan uit dat voor in Nederland woonachtige buitenlandse EG-onderdanen die hun formulier niet inzenden, ook administratieve handelingen moeten worden verricht. Dat behoeft echter niet zoveel meer te zijn dan wanneer iedereen zijn plicht doet. Als de staatssecretaris, uitgaande van het Haagse rekenvoorbeeld, zegt dat mijn amendement ertoe leidt dat voor de helft die zijn formulier niet terugstuurt zo'n 4000 mutaties moeten worden verricht, stel ik daar tegenover dat haar stelsel, dat ervan uitgaat dat iedereen zijn formulier terugstuurt, ook tot zo'n 4000 mutaties leidt. Den Haag is de twee na grootste gemeente in ons land, zodat ik ervan uitga dat het in kleinere gemeenten minder problemen zal geven. Kortom, ik ben niet zo van de bezwaren overtuigd. Daarom vraag ik de staatssecretaris hier nog nader op in te gaan.

De heer Van Otterloo (PvdA): Ik krijg van de heer Wiebenga graag

nog een reactie op het bezwaar van de staatssecretaris dat zijn voorstel ertoe leidt dat het systeem van de verstreking van oproepingskaarten moet worden gewijzigd. Je kunt een oproepingskaart dan namelijk niet meer samen met het formulier opsturen. Mensen komen dan in het bezit van een oproepingskaart. Als zij daarmee dan naar het stembureau gaan, kunnen zij problemen krijgen. Dan ga ik nog niet eens in op de vraag in hoeverre mutaties zijn doorvertaald naar de lijst die op het stembureau aanwezig is.

De heer **Wiebenga** (VVD): Het kiezersregister is openbaar en dus kenbaar. Ook schrappingen zijn derhalve kenbaar. Het kiezersregister is voor het stembureau beslissend. Als men daar niet in staat, kan men zijn stem niet uitbrengen, hoe men zich ook presenteert. Dat kan natuurlijk teleurstelling geven. Bij de presentatie van het formulier kan er nadruk op worden gelegd – desnoods al in de eerste zin – dat het voor een bepaalde datum dient te worden teruggezonden. Bij de bepaling daarvan kan ook rekening worden gehouden met de verzend- of ontvangsttheorie, maar dat laat ik nu even buiten beschouwing. Nogmaals, de mensen moet als het ware worden ingepeperd dat zij het formulier dienen terug te zenden en dat hun oproepingskaart van nul en gener waarde wordt als zij dit verzuimen te doen. Daarmee is het door de heer Van Otterloo bedoelde bezwaar volgens mij redelijk ondervangen. Als een kiezer twijfelt over de vraag of hij het formulier al dan niet heeft ingezonden, kan hij tevoren altijd inzage van het kiezersregister vragen.

Mevrouw **Tegelaar-Boonacker** (CDA): Naar mijn mening staan er ten aanzien van het versturen van de oproepingskaarten geen termijnen in de wet. De ene gemeente is wat vlotter met de verzending ervan dan de andere. Als wordt besloten om dit concept-amendement in het wetsvoorstel te verwerken, is het dan niet mogelijk om de oproepingskaarten van degenen die eerst een formulier moeten terugsturen, nog even achter te houden? Ik ben het er namelijk wel mee eens dat er verwarring ontstaat als die dingen elkaar gaan kruisen. De laatste twintig jaar heb ik regelmatig als voorzitter van een stembureau

mogen fungeren en ik kan u verzekeren dat het geen leuke momenten zijn als blijkt dat iemands naam niet in het kiesregister voorkomt.

Staatssecretaris **De Graaff-Nauta**: Voorzitter! Er is natuurlijk een verschil tussen de theorie en de uitwerking ervan in de praktijk. Ik begrijp best dat men er al het mogelijke aan wil doen om de maas in het net te dichten. Wij geven openlijk toe dat die maas er is, maar hij is niet groot. Vanaf het begin van de onderhandelingen speelde een grote rol de vraag, welke administratieve lasten en bureaucratische rompslomp wordt gegenereerd met het te kiezen systeem. Ook is bezien of de gekozen oplossing zodanig duidelijk, beheersbaar en passend in het systeem zou zijn dat daardoor het geheel goed kan verlopen en niet zodanige problemen ontstaan dat wij worden geconfronteerd met de gevolgen van wat wij zelf hebben gecreëerd. Mevrouw Tegelaar suggereert om oproepingskaarten nog even vast te houden. Men moet zich voorstellen dat er duizenden van dergelijke kaarten moeten worden verzonden. Het lijkt mij bijzonder moeilijk om de door mevrouw Tegelaar bedoelde kaarten daar uit te halen en te kijken of het formulier al dan niet is teruggestuurd. Iemand die op het stembureau verschijnt, komt daar om zijn stem uit te brengen. Daarover mag dan geen discussie meer ontstaan. In verband met de termijn van versturing wijs ik erop dat er gemeenten zijn die deze taak uitbesteden. Dan moet je niet met dit soort fijnzinnige regelingen aankomen. Ik zeg de commissie toe dat wij de tekst van het concept-amendement van de heer Wiebenga nog eens goed zullen bezien. Overigens ben ik blij – zo goed ken ik hem wel – dat hij zegt dat het hem er niet om gaat om partijwinst te boeken, of zo. Wij hebben van het begin af aan geprobeerd om een systeem te creëren dat zo goed mogelijk past in de Nederlandse situatie. Nogmaals, wij zullen in contact met de heer Wiebenga nog eens goed naar zijn tekst kijken. Uiteraard zullen wij mevrouw Tegelaar en de heer Van Otterloo hier ook van op de hoogte houden.

De **voorzitter**: Ik verzoek de staatssecretaris om de commissie – en dus de Kamer – voor uiterlijk

dinsdag aanstaande te 12.00 uur te informeren over de uitkomst, omdat anders problemen ontstaan in de voortgang van de behandeling van het wetsvoorstel.

Staatssecretaris **De Graaff-Nauta**: Dit vergt hoogstens enkele dagen.

Mevrouw **Tegelaar-Boonacker** (CDA): Eventueel zal dus een nota van wijziging worden ingediend?

Staatssecretaris **De Graaff-Nauta**: Als de suggesties die zijn gedaan en de discussie daarover daartoe aanleiding geven, zullen wij dat doen, maar vooralsnog ga ik daar niet van uit. Nogmaals, wij bekijken het nog eens grondig.

Voorzitter! Mevrouw Tegelaar vroeg heel enthousiast of bij de uitslag ook kan worden vermeld hoeveel mensen op basis van deze regeling hebben gestemd. Ik ben er niet zeker van, maar volgens mij kan dat niet. Wellicht kan een van mijn ambtelijke medewerkers hier meer over vertellen.

Mevrouw **Schipper**: In het proces-verbaal kan het sowieso niet, omdat op de oproepingskaart namelijk niet de nationaliteit van de kiezer staat vermeld en dit gegeven ook niet in het uittreksel van het kiezersregister voorkomt. Wel zou kunnen worden gemeld hoeveel formulieren door de gemeenten zijn ontvangen.

Mevrouw **Tegelaar-Boonacker** (CDA): Ik denk dat het een andere oproepingskaart zou kunnen worden. In het proces-verbaal kan toch worden gemeld of een stem wordt uitgebracht door een buitenlander, net zoals wordt vermeld of bij volmacht wordt gestemd?

Staatssecretaris **De Graaff-Nauta**: De nationaliteit wordt niet in het kiezersregister aangegeven. Overigens ben ik ervan overtuigd dat men het niet zal nalaten als het zonder extreme inspanningen mogelijk is om cijfers zodanig te detailleren dat er interessante conclusies uit kunnen worden getrokken.

Voorzitter! De heer Wiebenga wees erop dat thans een overgangsmaatregel aan de orde is. De richtlijn zal worden geëvalueerd. Daarbij wordt bezien of er behoefte is aan wijziging van het systeem. Helemaal vastgetimmerd is de zaak dus nog

niet. Na verloop van tijd zullen wij de discussie vervolgen.

De heer **Van Otterloo** vroeg hoe kan worden vastgesteld dat een strafbare handeling is gepleegd. Vaak komt dat uit spontane situaties voort. Er gaat een preventieve werking van uit om te zeggen dat dubbel stemmen strafbaar is. Dat moet dan ook in de wet worden opgenomen.

De heer **Van Otterloo** (PvdA): Ik pleitte er bepaald niet voor om de strafbaarheid maar te schrappen.

Staatssecretaris **De Graaff-Nauta**: Dat begreep ik ook wel.

De heer **Van Otterloo** (PvdA): Het ging mij meer om de manier waarop wordt gecontroleerd of al dan niet dubbel is gestemd. Heeft de vermelding op het formulier dat dubbel stemmen strafbaar is, dan alleen maar een symbolische waarde? Overigens acht ik het gewenst om de bedragen te vermelden bij de strafmaat, want niet iedereen zal weten wat een geldboete van de tweede categorie inhoudt. Als op de formulieren verder ook wordt aangegeven welk risico men loopt, kan er een zekere preventieve werking van uitgaan.

Staatssecretaris **De Graaff-Nauta**: Het feit dat het strafbaar is, geeft voor een aantal mensen aan dat het ernst is. Controle berust op het welbekende «piep-systeem». Als je problemen vermoedt, kun je daar op basis van de wet onderzoek naar doen. In eigen land kennen wij meer situaties waarin wij door «gepiep» dingen op het spoor komen waaraan iets moet worden gedaan. Dat wordt dan ook gedaan.

Voorzitter! Rest nog de kwestie van de bevolkingsadministratie. Ik zeg niet dat die helemaal goed in elkaar zit. Wij zijn nu bezig met de GBA. Het geheel wordt door alle gemeenten op alle terreinen geschoond. Dat is een zeer grote operatie die een aantal jaren zal vergen. Bezien wij hoeveel gemeenten er al mee rond zijn, dan kan ik constateren dat goede vorderingen worden gemaakt. Voor de kiezersregistratie is het goed als de bevolkingsregistratie perfect op orde is. Volgende week wordt de stad Rotterdam op de GBA aangesloten. Dat vind ik niet alleen een vermelding, maar toch ook een felicitatie waard!

De **voorzitter**: Dat is een mooi slot van dit overleg.

Staatssecretaris **De Graaff-Nauta**: Dat dacht ik ook, voorzitter.

De **voorzitter**: Ik dank de staatssecretaris en de haar vergezellende ambtenaren voor de verstrekte inlichtingen.

Sluiting 18.15 uur.